TENDINȚE ÎN EDUCAȚIA JURNALISTICĂ DUALĂ ÎN ERA TEHNOLOGIILOR EMERGENTE: DE LA „ÎNVĂȚARE PRIN GÂNDIRE” ȘI „ÎNVĂȚARE PRIN PRACTICĂ” LA „ÎNVĂȚARE CU IA”

TRENDS IN DUAL JOURNALISM EDUCATION IN THE ERA OF EMERGING TECHNOLOGIES: FROM “LEARNING BY THINKING” AND “LEARNING BY DOING” TO “LEARNING WITH AI”

CZU: 378.147:070:004.8 **https://doi.org/10.59295/eie2026.03**

Mariana TACU,
doctor în științe politice, conferențiar universitar, FJȘC, USM
ORCID: 0000-0003-4930-2395
E-mail: *mariana.tacu@usm.md*

Victoria BULICANU,
doctor în științe politice, conferențiar universitar, FJȘC, USM
ORCID: 0000-0003-3358-5554
E-mail: *victoria.bulicanu@usm.md*

Rezumat. *Articolul examinează tendințele actuale ale formării jurnalistice duale în contextul tehnologiilor emergente, prin analiza integrării a trei paradigme educaționale: learning by thinking, learning by doing și learning with AI. Demersul are la bază o abordare teoretico-analitică, care evidențiază rolul gândirii critice, al învățării experiențiale și al utilizării responsabile a inteligenței artificiale în dezvoltarea competențelor jurnalistice. Studiul argumentează necesitatea articulării coerente a celor trei paradigme în cadrul învățământului dual, ca răspuns la transformările industriei media, cu accent pe menținerea controlului uman, a responsabilității editoriale și a standardelor etice în procesul de formare profesională.*

Cuvinte cheie: *formare jurnalistică duală, învățare prin reflecție, învățare prin practică, învățare asistată de IA, competențe, educație experiențială, gândire critică, inteligență artificială, etică, responsabilitate editorială.*

Summary. *This article analyzes current trends in dual journalism education in the context of emerging technologies by examining the integration of three educational paradigms: learning by thinking, learning by doing, and learning with AI. Using a theoretical and analytical approach, the study highlights the role of critical thinking, experiential learning, and the responsible use of artificial intelligence in the development of journalistic competencies. The paper argues for a coherent articulation of these paradigms within dual education as a response to structural*

changes in the media industry, emphasizing the preservation of human decision-making, editorial responsibility, and ethical standards in professional training.

Keywords: *dual journalism education, learning by thinking, learning by doing, AI-assisted learning, competencies, experiential education, critical thinking, artificial intelligence, ethics, editorial responsibility.*

Introducere

În ultimele două decenii, formarea profesională în domeniul jurnalismului a cunoscut transformări profunde, condiționate atât de schimbările structurale ale industriei media, cât și de accelerarea progresului tehnologic. Digitalizarea, convergența media, platformizarea distribuției informației și integrarea Inteligenței Artificiale (IA) în fluxurile editoriale au determinat regândirea substanțială a modului în care sunt pregătiți viitorii specialiști în domeniu. În acest context, învățământul dual în jurnalism reprezintă un răspuns strategic la necesitatea corelării directe dintre formarea academică și realitățile profesionale ale redacțiilor contemporane.

Modelul dual presupune o alternanță structurată între învățarea în mediul universitar și experiența practică în instituții media partenere, facilitând dezvoltarea competențelor profesionale într-un cadru autentic de lucru. Conform *Regulamentului cu privire la organizarea și desfășurarea învățământului dual în cadrul studiilor superioare de licență (ciclul I), Aprobat prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 660/2024. Dispoziții generale, punctul 2* - Învățământul dual în cadrul studiilor superioare de licență reprezintă învățământul în care responsabilitățile cu privire la desfășurarea activităților de învățare și evaluare sunt partajate între instituția de învățământ superior și persoana juridică care asigură, în baza acordului de cooperare, activitățile de formare profesională a studenților [1].

Extinderea tehnologiilor emergente, cu accent pe inteligența artificială, generează presiuni sistemice asupra universităților, determinând ajustări ale curriculei și strategiilor pedagogice. Astfel, triada clasică a formării jurnalistice – „*learning by thinking*”, „*learning by doing*” – este extinsă prin integrarea unei noi paradigme: „*learning with AI*”.

Prezentul articol își propune o analiză complexă a acestor trei paradigme de învățare, din perspectiva învățământului dual în jurnalism, evidențiind rolul lor complementar în formarea jurnalistului contemporan. Printr-o abordare deductivă, analiza pornește de la fundamentele teoretice și ajunge la implicații practice, într-un context marcat de transformările tehnologice.

Puse în relație cu exigențele etice și profesionale ale jurnalismului, aceste paradigme conturează necesitatea unui model educațional integrat, flexibil și responsabil, capabil să asigure formarea unor jurnaliști competenți, autonomi decizional și adaptabili într-un ecosistem media profund tehnologizat.

Learning by thinking și construcția competențelor critice în jurnalism

Conceptul de „*learning by thinking*” reprezintă un tip de învățare distinct de modalitățile consacrate de învățare prin observație. În cazul învățării prin gândire critică, cel care învață dobândește perspective cu adevărat noi în absența unor observații noi provenite „din exteriorul minții”. Experimentele de gândire științifice constituie exemple canonice, însă fenomenul este mult mai răspândit și include învățarea prin autoexplicare, prin raționament analogic sau prin simulare mentală [2].

Principalele caracteristici ale învățării prin gândire critică sunt:

- curiozitate intelectuală;
- gândire analitică;
- capacitate de reflecție (spirit reflexiv);
- capacitatea de a formula inferențe și concluzii logice;
- spirit de observație dezvoltat;
- deschidere cognitivă și empatie;
- capacitatea de a identifica relevanța informațiilor;
- disponibilitate pentru învățare și implicare activă;
- abilități eficiente de comunicare [3].

În această ordine de idei, paradigma „*learning by thinking*” ocupă un loc central în formarea jurnalistică, reprezentând fundamentul teoretic, epistemologic și etic al profesiei. În contextul învățământului dual, această formă de învățare nu este redusă la acumularea de cunoștințe abstracte, ci vizează dezvoltarea capacității de reflecție critică asupra rolului mass-mediei în societate, a mecanismelor de producție și distribuție a informației și a responsabilităților sociale ale jurnalistului.

Integrarea disciplinelor fundamentale și de specialitate, precum: *bazele jurnalismului, cadrul relațional al mass-mediei, etica și integritatea profesională, jurnalismul de informare, analiza critică a presei*, contribuie la formarea unei înțelegeri sistemice a jurnalismului, ca domeniu profesional reglementat și practică mediatică responsabilă.

Totodată, analiza detaliată a modelelor de business media, a logicii platformelor digitale și a rolului algoritmilor în configurarea agendei publice devine esențială într-un ecosistem mediatic caracterizat de platformizare și de competiția pentru vizibilitate și relevanță informațională.

În cadrul programelor duale, „*learning by thinking*” precede și însoțește experiența practică în redacție. Studenții sunt încurajați să analizeze teoretic procesele editoriale, strategiile de audiență și instrumentele tehnologice utilizate de instituțiile media înainte de a le aplica în mod direct. Această etapă contribuie la consolidarea alfabetizării media și algoritmice, oferindu-le viitorilor jurnaliști capacitatea de a evalua critic informațiile, sursele și tehnologiile cu care lucrează.

În contextul inteligenței artificiale, reflecția critică capătă o relevanță sporită. Utilizarea sistemelor automate de recomandare, a instrumentelor de generare a conținutului sau de analiză a datelor impune înțelegerea implicațiilor etice, juridice și sociale ale acestor tehnologii. Astfel, „*learning by thinking*” devine un pilon esențial pentru formarea unei atitudini responsabile față de IA, în acord cu principiile educației uman-centrice și cu standardele internaționale promovate în domeniul jurnalismului.

Learning by doing: integrarea practicii editoriale în formarea jurnalistului

Learning by doing este o metodă pedagogică ce plasează experiența și acțiunea în centrul procesului de învățare. Această abordare este fundamentată în lucrările filosofului american John Dewey, încă de la începutul secolului al XX-lea. Dewey considera că educația tradițională, excesiv de teoretică și deconectată de realitate, nu favorizează o învățare autentică și semnificativă. În schimb, el susținea pornirea de la interesele studentului și corelarea cunoștințelor predate cu experiența sa concretă. Pe același principiu, Maria Montessori a conceput materiale didactice menite să stimuleze activitățile manipulative și autonomia. În contextul schimbărilor tehnologice, învățarea prin practică se bucură de un interes sporit. În termeni concreți, acest tip de învățare încurajează dobândirea competențelor în teren, printr-o succesiune de încercări, erori și reajustări. Ea se bazează pe principiul cognitiv potrivit căruia oamenii rețin mult mai eficient informațiile atunci când sunt activi și implicați personal. Piramida învățării a lui Edgar Dale, elaborată în anii 1960, indică faptul că, în medie, reținem cu aproximativ 75% mai multe informații atunci când realizăm efectiv o activitate [4].

Learning by doing reprezintă o metodă pedagogică fundamentată pe ideile care plasează experiența concretă și implicarea activă a studentului în centrul procesului de învățare, favorizând dobândirea competențelor prin practică, reflecție și experimentare, într-un mod semnificativ și eficient din punct de vedere cognitiv.

Psihologul David A. Kolb, pornind de la lucrările lui John Dewey și ale altor autori, a elaborat o teorie care descrie modul în care experiența este transformată în cunoaștere durabilă și transferabilă. Acest proces este explicat, de regulă, sub forma unui ciclu divizat în patru etape, un demers continuu și iterativ:

- *Experiența concretă – (A simți).* Aceasta este faza „a face”, reprezentând aportul de date senzoriale și practice;
- *Observația reflexivă – (A observa).* La această etapă, experiența este privită în mod obiectiv, fără judecăți de valoare, fiind colectate și ordonate observațiile.
- *Conceptualizarea abstractă – (A gândi).* Întrebările centrale sunt: „Ce semnificație are acest lucru? Ce principii pot extrage?”. Această dimensiune a procesului facilitează articularea experienței practice cu fundamentele teoretice.
- *Experimentarea activă – (A acționa).* În final, studentul aplică noile idei și teorii în contexte reale, pentru a le testa și a observa rezultatele. Această etapă

conduce, la rândul ei, la o nouă experiență concretă, reluând ciclul învățării și aprofundându-l progresiv, cu fiecare iterație [5].

Paradigma, „*learning by doing*”, este strâns legată de specificul învățământului dual și se bazează pe principiile *work-based learning* (învățare bazată pe muncă) și *work-integrated learning* (învățare integrată în muncă). În contextul mass-mediei, aceasta presupune implicarea activă a studenților în activități editoriale reale, desfășurate în cadrul redacțiilor instituțiilor media, sub îndrumarea mentorilor din industrie și în corelare cu obiectivele curriculare stabilite de universitate.

Experiența practică oferă studenților oportunitatea de a-și dezvolta competențele profesionale în contexte reale, de a înțelege dinamica muncii în redacție și de a aplica cunoștințele teoretice în situații concrete. Producerea de știri, reportaje, podcasturi, materiale multimedia sau conținut digital pentru platforme online contribuie la formarea abilităților tehnice, dar și a competențelor de lucru în echipă, management al timpului și asumare a responsabilității editoriale atât din perspectivă etică, cât și legală.

În cadrul programelor duale, evaluarea studenților se realizează tot mai frecvent prin portofolii de creație, reflectând o abordare orientată spre rezultate și performanță profesională. Această formă de evaluare permite aprecierea competențelor dobândite în mod integrat, dincolo de examenele tradiționale.

Relația dintre „*learning by thinking*” și „*learning by doing*” este una de complementaritate. Situațiile întâlnite în practică stimulează reflecția teoretică, iar conceptele și modelele analizate în mediul academic oferă instrumente de interpretare și optimizare a activității profesionale. În contextul transformărilor tehnologice, această articulare devine esențială pentru adaptarea jurnalistului la noile cerințe ale industriei media.

Learning with AI și responsabilitatea profesională în jurnalismul contemporan

„Inteligența artificială generativă poate reprezenta o oportunitate majoră pentru dezvoltarea umană, dar poate genera, de asemenea, riscuri și prejudicii. Aceasta nu poate fi integrată în educație fără implicarea publică și fără măsurile de protecție și reglementările necesare din partea guvernelor. *Ghidul UNESCO privind utilizarea inteligenței artificiale generative în educație și cercetare* va sprijini factorii de decizie și cadrele didactice în gestionarea optimă a potențialului inteligenței artificiale, având ca obiectiv prioritar interesul superior al cursanților”, afirma în septembrie 2023, Audrey Azoulay, Director-General UNESCO [6].

Ghidul UNESCO privind utilizarea inteligenței artificiale generative în educație și cercetare oferă repere etice, normative și pedagogice pentru integrarea responsabilă a IA, având ca prioritate protejarea cursanților, asigurarea guvernanței instituționale și valorificarea potențialului educațional al tehnologiei.

Paradigma, „*learning with AI*”, reflectă integrarea inteligenței artificiale în procesul de învățare, nu doar ca obiect de studiu, ci ca instrument și partener educațional. Spre deosebire

de abordările centrate exclusiv pe competențele tehnice, această paradigmă presupune utilizarea critică și responsabilă a instrumentelor IA în activitățile academice și profesionale.

În formarea jurnalistică, inteligența artificială poate sprijini documentarea inițială, generarea de idei de subiect, structurarea materialelor, analiza datelor sau oferirea de feedback asupra clarității și coerenței textelor. În același timp, utilizarea acestor instrumente necesită competențe de evaluare critică a informațiilor generate, pentru a preveni erorile, dezinformarea și reproducerea bias-urilor algoritmice.

Carta de la Paris privind Inteligența Artificială și Jurnalismul („Paris Charter on AI and Journalism”) este primul reper etic internațional dedicat interacțiunii dintre tehnologiile de inteligență artificială și jurnalism, elaborat de Reporters Without Borders (RSF) împreună cu 16 organizații partenere și lansat la Forumul pentru Pace de la Paris în noiembrie 2023. Principalele puncte de reper ale acestui document sunt:

- Etica jurnalistică trebuie să ghideze utilizarea tehnologiei;
- Instituțiile media acordă prioritate deciziei umane;
- Sistemele de inteligență artificială utilizate în jurnalism sunt supuse evaluării independente prealabile;
- Instituțiile media sunt pe deplin responsabile pentru conținutul publicat;
- Transparența privind utilizarea sistemelor de inteligență artificială;
- Asigurarea originii și trasabilității conținutului jurnalistic;
- Jurnalismul delimitează clar conținutul autentic de cel generat sintetic;
- Personalizarea și recomandarea de conținut bazate pe inteligență artificială respectă diversitatea și integritatea informației;
- Jurnaliștii și organizațiile media participă activ la guvernanța inteligenței artificiale;
- Jurnalismul își protejează fundamentul etic și economic în relația cu furnizorii de tehnologie IA [7].

În acest sens, în Republica Moldova, la sfârșitul anului 2024, Codul deontologic al jurnalistului a fost revizuit prin introducerea unor prevederi explicite (*punctul 3. Utilizarea instrumentelor de inteligență artificială*). Utilizarea instrumentelor de inteligență artificială în jurnalism trebuie să fie subordonată valorilor eticii profesionale și cadrului legal, să mențină controlul editorial exclusiv în responsabilitatea jurnaliștilor și a instituțiilor media, să asigure transparența față de public, protecția datelor și a drepturilor de autor, precum și delimitarea clară între conținutul autentic și cel generat sau modificat prin IA, fără a induce în eroare publicul sau a afecta încrederea în mass-media [8].

În cadrul învățământului dual, „*learning with AI*” capătă o dimensiune aplicativă suplimentară, întrucât studenții întâlnesc aceste tehnologii și în mediul redacțional. Integrarea IA în fluxurile editoriale, de la automatizarea unor procese până la analiza audienței, impune formarea unor competențe de colaborare inteligentă cu tehnologia, în logica principiului *human-in-command* (control decizional uman).

Abordările internaționale privind utilizarea IA în educație subliniază importanța transparenței, a respectării drepturilor fundamentale și a menținerii controlului uman asupra deciziilor editoriale. În acest sens, „*learning with AI*” nu substituie rolul profesorului sau al mentorului din redacție, ci funcționează ca un instrument de augmentare a învățării și a creativității jurnalistice.

Concluzii

O evaluare sintetică a demersului teoretic privind cele trei paradigme confirmă faptul că formarea jurnalistică duală necesită o construcție integrată, capabilă să răspundă exigențelor unui mediu mediatic aflat în continuă transformare.

La nivel teoretic, „*learning by thinking*” furnizează reperele conceptuale și etice esențiale, însă devine insuficient atunci când nu este conectat la realitățile operaționale ale practicii jurnalistice.

La nivel practic, „*learning by doing*” facilitează inserția pe piața muncii și dezvoltarea competențelor operaționale, însă riscă să conducă la o formare fragmentară dacă nu este susținut de o reflecție critică.

În plan aplicativ, „*learning with AI*” deschide noi oportunități de eficientizare și inovare, dar implică riscuri legate de dependența excesivă de tehnologie, pierderea autonomiei profesionale și probleme de natură etică.

Tabel 1. Integrarea celor trei paradigme în formarea jurnalistică duală

Paradigmă	Aspecte definitorii	Activități specifice	Rol în formarea duală
Learning by thinking Învățare prin reflecție critică	Consolidarea fundamentelor teoretice și etice ale jurnalistului. Dezvoltarea gândirii analitice.	• Cursuri teoretice • Analiză de caz • Discuții despre IA, etică, drepturi • Studiu critic al agendei media și al fluxurilor editoriale	Pregătește studentul pentru înțelegerea contextului profesional. Oferă cadrul conceptual necesar pentru practicile ulterioare.
Learning by doing Învățare prin acțiune practică	Aplicarea directă a competențelor în situații reale specifice mediului de redacție. Producție media autentică.	• Producerea de conținut multimedia în redacții • Interacțiune cu editori și mentori • Respectarea deadline-urilor • Construirea portofoliului profesional	Asigură transferul cunoștințelor în practică. Dezvoltă autonomia și înțelegerea proceselor redacționale.
Learning with AI Învățare asistată de IA	Utilizarea IA ca instrument de sprijin, prototipare și reflecție în procesul de formare.	• Documentare asistată de IA • Generare de drafturi • Feedback personalizat asupra stilului și argumentării • Reflecție critică asupra propriei munci și a limitelor IA	Formează competența digitală avansată și responsabilitate editorială în raport cu instrumentele algoritmice.

Sursa: ***Elaborat de autoare***

Formarea jurnalistică duală în epoca tehnologiilor emergente nu presupune alegerea unei singure paradigme, ci articularea lor într-un ecosistem educațional coerent. Jurnalistul contemporan trebuie să fie capabil să gândească critic, să acționeze competent în redacție și să colaboreze inteligent cu instrumentele tehnologice, menținând controlul uman asupra procesului editorial. Doar prin această abordare integrată, învățământul dual poate contribui la formarea unor profesioniști responsabili, adaptați cerințelor unei industrii media aflate în continuă schimbare.

Din perspectiva tendințelor actuale, formarea jurnalistică duală evoluează către un model educațional hibrid, în care gândirea critică, experiența practică și colaborarea responsabilă cu inteligența artificială devin competențe complementare și interdependente. În acest context, se recomandă consolidarea sistematică a „*learning by thinking*” prin discipline orientate spre etică, reflecție critică și alfabetizare algoritmică, extinderea „*learning by doing*” prin parteneriate sustenabile cu redacțiile și evaluare bazată pe portofolii profesionale, precum și integrarea controlată a „*learning with AI*”, în acord cu principiile human-in-command și cu reperele etice internaționale. Această direcție integratoare răspunde nu doar cerințelor imediate ale pieței media, ci și necesității de a forma jurnaliști autonomi, responsabili și adaptabili într-un ecosistem mediatic dominat de tehnologii emergente.

Bibliografie:

1. *Regulamentul cu privire la organizarea și desfășurarea învățământului dua lîn cadrul studiilor superioare de licență (ciclul I).* Aprobat prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 660/2024. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=145243&lang=ro (Accesat 10.01.2026)
2. LOMBROZO, T. (2019) *Learning by Thinking in science and in everyday life*. Disponibil: https://academic.oup.com/book/34973/chapter-abstract/298624840?redirectedFrom=fulltext (Accesat 10.01.2026)
3. RUPP, E. (2022) *9 characteristics of critical thinking (and how you can develop them).* Disponibil: https://able.ac/blog/characteristics-of-critical-thinking/ (Accesat 16.01.2026)
4. *Learning by doing: the keys to effective learning through experimentation.* Disponibil: https://www.knowmore365.com/en/blog/learning-by-doing-method-definition-and-benefits (Accesat 16.01.2026)
5. VEA, A. (2025) *Experiential learning: the power of “learning by doing”*. Disponibil: https://smowl.net/en/blog/learning-by-doing-definition-methodology/ (Accesat 18.01.2026)
6. UNESCO: *Governments must quickly regulate Generative AI in schools*. Disponibil:

https://www.unesco.org/en/articles/unesco-governments-must-quickly-regulate-generative-ai-schools?hub=83250 (Accesat 18.01.2026)

7. *Paris charter on AI and journalism*. Disponibil: https://www.thomsonfoundation.org/latest/ paris-charter-on-ai-and-journalism-unveiled/ (Accesat 10.01.2026)
8. *Codul deontologic al jurnalistului din Republica Moldova.* Disponibil: https://consiliuldepresa.md/ro/page/codul-deontologic-al-jurnalistului-din-r-moldova (Accesat 10.01.2026)